

Wojciech Góralski

"Psicologia e psichiatria nelle cause matrimoniali canoniche",
Gianfrancesco Zuanazzi, [b.m.] 2006 :
[recenzja]

Ius Matrimoniale 12 (18), 189-193

2007

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Gianfrancesco Zuanazzi, Psicologia e psichiatria nelle cause matrimoniali canoniche, Libreria Editrice Vaticana 2006, ss. 384

W ramach znanej i cenionej przez kanonistów serii wydawniczej *Studi giuridici* (jako tom 73), ukazała się, starannie wydana przez *Libreria Editrice Vaticana*, praca prof. Gianfrancesco Zuanazzi, wybitnego psychiatry, b. dyrektora szpitala psychiatrycznego, biegłego w Trybunale Apostolskim Roty Rzymskiej i wykładowcy w Studium Rotalnym, autora wielu publikacji. Książka stanowi owoc wieloletnich wykładów prowadzonych przez Zuanazzi właśnie w Studium Rotalnym. Zdaniem ks. Antoniego Stankiewicza (podniesionego w listopadzie 2006 roku do godności biskupiej), dziekana Roty Rzymskiej, który jest autorem prezentacji dzieła (s. 5-7), to ostatnie należy uznać wprost za podręcznik psychiatrii sądowej kanonicznej; jest to praca dojrzała, będąca ukoronowaniem wieloletnich studiów oraz aktywności zawodowej profesora. Hołdując integralnej wizji osoby ludzkiej, odpowiadającej wymogom antropologii chrześcijańskiej, i zarazem korzystając z najnowszych osiągnięć psychiatrii i psychologii, podkreśla ks. Stankiewicz, autor podejmuje istotne kwestie odnoszące się do udziału biegłego w procesie o stwierdzenie nieważności małżeństwa z powodu zaburzeń psychicznych. W ten sposób pragnie pogłębić niezbędny dialog, który powinien toczyć się między kanonistami i biegłymi, na co zwrócił uwagę papież Jan Paweł II w swoich znamienych przemówieniach do Roty Rzymskiej z 1987 i 1988 roku.

Praca składa się z czterech części, a każda z nich dzieli się na rozdziały. Część I poświęcona jest podstawowym kwestiom wstępnym natury antropologicznej, niezbędnym dla właściwej interpretacji psychologii i psychiatrii sądowej (s. 13-69). W części II czytelnik zapoznaje się z aspektami psychologicznymi i psychiatrycznymi konsensu małżeńskiego (s. 71-191). Część III dotyczy relacji seksualności i małżeństwa (s. 193-281), część zaś IV odnosi się do środków dowodowych w porządku psychologiczno-psychiatrycznym (s. 283-327).

W części pierwszej zawarte są dwa rozdziały. W pierwszym z nich autor zajmuje się osobą, istnieniem i wolnością. Wychodząc od pojęcia

osoby, a następnie wskazując na różnice zachodzące pomiędzy człowiekiem i zwierzęciem, porusza następnie problem osobowości i jej struktury (przedstawia tutaj liczne teorie i opinie), zatrzymuje się nad strukturą osobową, świadomością i podświadomością, dalej ukazuje specyfikę dynamizmu ludzkiego, omawia kwestię zróżnicowania osobowości, rozumienie cielesności, istnienie z innym, istnienie w świecie, przeżyta przestrzeń i czas, doświadczenie wolności, wreszcie auto-transcendencję.

Rozdział drugi nosi tytuł: „Normalność i patologia”. Punktem wyjścia interesującego i szerokiego dyskursu autora jest tutaj koncepcja normy i normalności (według różnych koncepcji i różnych kryteriów). Następnie porusza problem analogiczny: zdrowia i choroby w sferze psychicznej (w szerokim nawiązaniu do różnych szkół).

W części drugiej znalazły się cztery rozdziały (zachowano ciągłość w numeracji rozdziałów w obrębie całej książki). W rozdziale trzecim omawia się wolność w relacji do struktury aktu ludzkiego. Autor rozpoczyna od ukazania roli woli, rozumu i sfery uczuciowej w akcie ludzkim, omawia motywy i motywacje aktu ludzkiego, następnie skupia swoją uwagę na procesie dokonywania wyboru, wskazuje na formy chcenia, motywacje podświadome, wolność w określonej sytuacji.

Z kolei w rozdziale czwartym – „Wybór małżeński a doświadczenia katastroficzne” Zuanazzi, akcentując personalistyczną wizję małżeństwa obecną w nauczaniu Soboru Watykańskiego II i magisterium papieskim, podejmuje refleksję nad rzeczywistością zakochania się i miłości (poddaje m.in. krytyce poglądy Freuda), usiłuje określić, czym jest miłość małżeńska, analizuje relację miłość-małżeństwo. Gdy z kolei przechodzi do kwestii egzystencji małżeńskiej, wyraża pogląd, że stanowi ją wzajemne poszukiwanie dostosowania się małżonków. Za szczęśliwe małżeństwo autor uważa nie tyle parę idealną, która zresztą w rzeczywistości nie istnieje, lecz taką para, która każdego dnia, niezależnie od wszystkiego, powtarza własne *tak*, i każdego dnia jest gotowa płacić to. Klęska małżeństwa to dalszy wątek interesujących wywodów Zuanazzi. Nie licząc patologii, wśród przyczyn trudności lub upadku małżeństwa dostrzega przede wszystkim brak miłości małżeńskiej, powodujący rozdrażnienia i konflikty. W grę wchodzi tutaj także wybory dokonane błędnie, oparte na niewłaściwej motywacji, jak również niewystarczające podobieństwo interesów kontrastujących ze sobą, postawa dominacji, konflikty ról przeszkadzające w dostosowaniu się do oczekiwań, czy też brak znajomości tych ostatnich, rozczarowanie, dys-

harmonia seksualna, brak komunikacji pomiędzy stronami, zmiany wprowadzane przez współczesną cywilizację i wynikające stąd modyfikacje w relacji mężczyzna-kobieta, niewłaściwe rozumienie równości płci, odmienne punkty widzenia w odniesieniu do codziennych problemów, m.in. w przedmiocie wychowania dzieci.

Rozdział piąty został poświęcony zgodzie małżeńskiej: zdolność do powzięcia zgody; rodzaje niezdolności konsensualnej – kan. 1095, nn. 1-3 KPK; przymus i bojaźń – kan. 1103 KPK; błąd co do osoby lub co do przymiotu osoby – kan. 1097 §§ 1-2 oraz kan. 1098 KPK; zgoda warunkowa – kan. 1102 KPK. Wymienione tytuły nieważności małżeństwa zostały zaprezentowane w sposób oryginalny i wnikliwy.

Przedmiotem rozdziału szóstego są kwestie psychiatryczne mające znaczenie dla kanonistyki. Autor omawia tutaj różnego rodzaju zaburzenia psychiczne wpływające negatywnie na konsens małżeński. Już na wstępie zaznacza, że nie chodzi tutaj o wyczerpujący wykaz zaburzeń psychicznych i warunków, które rodzą patologię. Zuanazzi ogranicza się do niektórych tylko uwag w odniesieniu do wątków często zanedbywanych lub źle rozumianych. Najpierw więc zajmuje się schizofreniami (różne typy) i psychozami nietypowymi, następnie zaburzeniami o charakterze urojeniowym (*delirium*), zazdrością patologiczną, zaburzeniami humoru (depresja i egzaltacja), intoksykacją substancjami psychoaktywnymi, alkoholizmem, epilepsją, nerwicami (syndromy neurotyczne; zakłócenia polegające na niepokoju), wyborami neurotycznymi, osobowościami patologicznymi (zaburzenia osobowości), histerią, niedojrzałością afektywną, zaburzeniami przejściowymi i warunkami traumatyzującymi, zjawiskiem sugestii, abulią i apatią, zakłóceniami w odżywianiu (anoreksja; uczucie głodu), hazardem patologicznym, syndromami nabytego braku odporności (AIDS), opóźnieniem w rozwoju umysłowym, demencjami, wreszcie zaburzeniami seksualnymi (jedynie ogólnie, gdyż są one przedmiotem trzeciej części opracowania). Relacja na temat poszczególnych rodzajów zaburzeń przybiera formę przystępną, a przy tym pogłębioną, wyraźnie wskazującą na profesję autora. Godne uwagi jest jego stwierdzenie, że w pracy biegłego sądowego ważne jest nie tyle odpowiednie sklasyfikowanie danego zaburzenia, ile raczej ustalenie stanu psychicznego kontrahenta w odniesieniu do momentu zawierania przez niego małżeństwa.

W części trzeciej swojego podręcznika autor rozpoczyna od dewiacji w sferze seksualnej (rozdział siódmy). Ukazuje więc znaczenie płciowości (należy ona do struktury ontologicznej bytu ludzkie-

go), szczególnie w życiu małżeńskim, po czym skupia się na poszczególnych rodzajach patologii seksualnych, zaliczając do nich: perwersje (fetyszizm, autoerotyzm, ekshibicjonizm i oglądactwo, sadyzm i masochizm, tranwestyzm, inne perwersje), homoseksualizm, transseksualizm.

Rozdział siódmy, traktujący o dysfunkcjach seksualnych, zawiera wywody na temat aspektów fizjologicznych, pożądania seksualnego, impotencji męskiej, impotencji kobiecej, impotencji relatywnej, awersji seksualnej, oraz zaburzeń pożądania (u mężczyzny i u kobiety).

Część czwarta, dotycząca sfery dowodowej, składa się z trzech rozdziałów. W rozdziale dziewiątym autor prezentuje dowód z zeznań stron oraz zeznań świadków. Rozpoczyna od kwestii zachowywania wspomnień, następnie ukazuje ewolucję wspomnień i niepamięć, proces przywoływania wspomnień i rozpoznawania, omawia samo zeznanie w ogólności (w dużej mierze zależy od osobowości). W dalszym ciągu przedmiotem dyskursu Zuanazzi są zeznania stron. Omawiając samo przesłuchanie zauważa, że jest ono lub może być okazją do zdeformowania prawdy, zeznanie bowiem spontaniczne jest bardziej żywe i bardziej „czyste”, choć może mniej kompletne. Nie tylko w podejściu do tej kwestii widać u autora zarówno dobrą znajomość psychiki ludzkiej, jak i pogłębioną wiedzę z zakresu kanonicznego prawa procesowego. Zwraca m.in. uwagę na potrzebę uwzględniania przez prowadzącego przesłuchanie sędziego aspektów psychologicznych. Sugestie, które w tym zakresie przedstawia (np. absolutnie należy unikać zastraszania zeznającego; nigdy nie ujawniać własnego przekonania; strzec się ślepego zaufania do zeznającego; unikać pytań, które w jakiś sposób mogą warunkować zeznającego; nie komentować stanowiska zajmowanego przez zeznającego), wydają się bardzo trafne.

Z kolei przedmiotem rozdziału dziesiątego jest korzystanie z testów mentalnych. Autor sądzi, że jakkolwiek nie należy ich przeceniać, to jednak – odpowiednio stosowane – mogą się okazać bardzo przydatnym narzędziem w dochodzeniu do prawdy. Najbardziej odpowiednimi w praktyce kanonicznej wydają się testy osobowości, które autor omawia szerzej.

W rozdziale jedenastym czytelnik zapoznaje się z zagadnieniem ekspertyzy biegłego w procesie kanonicznym. Po ukazaniu charakteru i roli biegłego (nie jest on ani świadkiem, ani sędzią) oraz natury prawnej ekspertyzy, autor zajmuje się sprawą obligatoryjności dowodu z biegłego i sposobami uzyskania go, po czym omawia kwestię wyzna-

czania biegłego z urzędu. Stosunkowo dużo miejsca poświęca technice przygotowania ekspertyzy. Podkreśla następnie, że sama diagnoza choroby wskazana przez eksperta nie ma wystarczającego waloru, niezbędne jest określenie ciężkości skutków tejże choroby. Bardzo znaczący jest z kolei wywód na temat sporządzania ekspertyzy na podstawie akt sprawy. Autor zauważa tutaj między innymi, że z punktu widzenia deontologii jest sprawą dyskusyjną, czy taka ekspertyza jest czymś właściwym, gdy powstaje bez zgody strony, której dotyczy, zwłaszcza, gdy wzbrania się ona przed poddaniem się badaniom i opouje przeciwko sporządzaniu opinii jedynie w oparciu o akta sprawy. W kolejnym fragmencie książki mówi się o samym wykonaniu ekspertyzy przez biegłego. Cenne są tutaj wskazania autora dotyczące motywów opinii, metod pracy biegłego, źródeł, na których się opiera, oceny faktów, pewności moralnej itp. Ostatni fragment rozdziału dotyczy oceny ekspertyzy przez sędziego.

W zakończeniu opracowania, zatytułowanym "Dialog pomiędzy kanonistami i biegłymi" (s. 329-334) autor akcentuje potrzebę bliskiej współpracy biegłego i sędziego w dochodzeniu do prawdy. Bardzo trafny wydaje się postulat, w myśl którego biegły, poza wiedzą fachową z zakresu psychiatrii i psychologii, powinien posiadać w pewnej mierze mentalność prawniczą, która pozwoliłaby mu brać pod uwagę wymogi sprawiedliwości kanonicznej, w ramach której ma być spożytkowana jego kompetencja i oceniony jego osąd. Z drugiej strony, sugeruje autor, u sędziego, poza formacją kanonistyczną, konieczne jest dysponowanie pewnym zasobem wiedzy z dziedziny psychiatrii i psychologii.

Obszerny wykaz bibliografii (s. 335-357), indeks nazwisk (s. 359-366) oraz indeks analityczny (s. 367-379) stanowią końcową zawartość dzieła.

Zaprezentowana bardzo sumarycznie praca Gianfranco Zuanazzi, stanowiąca cenne studium z zakresu kanonicznego prawa procesowego, zasługująca na wysokie uznanie, zapewne utworuje sobie drogę do wielu trybunałów kościelnych, także w Polsce.

Ks. Wojciech Góralski